

nog odbrambenog rata i oružane borbe. U tom pogledu treba više nego do sada razvijati saradnju među naučnim institucijama i časopisima u društvu i oružanim snagama.

Mislim da se i ovaj »okrugli sto« »Vojnog dela« uključuje u napore koji idu za tim da se što bolje organizujemo i iskoristimo značajne potencijale radi daljeg razvoja naučne misli i prakse u oblasti odbrane i društvene samozaštite.

LEO MATES

Korjeni obrambene doktrine i vanjske politike Jugoslavije

Zadatak obrane nezavisnosti i sigurnosti zemlje u suvremenom svijetu ne postavlja se u vakuumu, nego u kontekstu realnog stanja i koncepcija koje se razvijaju u njemu. Zato je potrebno da se najprije osvrnemo na suvremene svjetske tokove i u njih smjestimo politiku naše zemlje.

Još u četvrtom vijeku prije naše ere prvi pisac o ratnoj vještini Sun Cu Vu ustvrdio je da je najveći uspjeh strategije izvojevanje pobjede bez upotrebe vojnih snaga. Ova istina preživjela je više od dva milenijuma i sada se razvila u još decidiraniju tezu o tome da se u nuklearnoj eri ratovi ne mogu voditi bez nepodnošljivo velikih gubitaka i šteta po sve zaraćene strane i cijelo čovječanstvo. Tako je i došlo do prelaska iz hladnog rata u novo stanje detanta, u kojem i dalje postoje sukobi, jer uzroci za njih nisu otklonjeni, ali se obje strane čuvaju od toga da konfrontacija ne pređe mjeru koja bi ugrozila nastavak te kontrolirane konfrontacije.

Time je priznato da je hladni rat bio, u stvari, pored toga što je izazivao stalnu opasnost od katastrofe, također i velika zabluda. Eskalacija zategnutosti u njemu se odvijala kao da se radi o mogućnosti prelaza kritičnog praga u otvoreni rat. Kako se to htjelo izbjeći, stanje se zamrzavalo na visokom stupnju zategnutosti, koje je bilo slično stanju pred izbijanje rata u prošlosti. Stagnacija na tom stupnju zategnutosti, naravno, dovodila je neprekidno do opasnosti prekoračivanja kritične točke i nezaustavnog kretanja u otvoreni konflikt.

Prema tome hladni rat bio je, u stvari, prenošenje, uostalom i tada neracionalnog razmišljanja o rješavanju političkih problema ratom, na novo stanje u kojem se ono sukobljavalo sa novonastalom situacijom. Kao i ranije, polazna pozicija bila je oslonac na vojnu silu i zaoštavanje odnosa prenošenjem sukoba na vojni teren. No, takvo prenošenje sukobljavanja na vojni teren nema smisla, ako se na njemu sukob ne može okončati otvorenim oružanim konfliktom. Istovremeno se stvara latentna opasnost prerastanja vojne konfrontacije, koja se odvija kroz trku u naoružavanju, u otvoreni nuklearni rat. Tako se navaljuje ogroman ekonomski teret na društvo i ono se opterećuje nizom mjera centralizacije moći odlučivanja, otuđivanjem građana od vlasti i sužavanjem prava čovjeka.

Ove negativne posljedice trajanja hladnog rata dovele su do sporazuma između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza 1972. i 1973. godine o obustavi hladnog rata. Međutim, kako ni jedan od povoda ili uzroka konfrontacije nisu bili razriješeni ili uklonjeni, nastaje teško određivo stanje kontrolirane političke i vojne konfrontacije, koje se obično naziva detantom. To je svijesna akcija dviju strana da se izbjegne, ne samo otvoreni nuklearni rat, nego i svako zaoštavanje koje bi moglo dovesti do praga takvog rata.

Takvo stanje u međublokovskim odnosima podstaklo je dalje razvijanje teorija i doktrina koje su se pojavljivale i u toku hladnog rata, a koje su usmjerene na to da odrede okvire i sadržaj akcija koje ostaju moguće u uvjetima kada ne može doći do nuklearnog rata, odnosno kada takav rat nije poželjan. Te doktrine moraju odgovoriti dvama uslovima: one moraju, prvo, da budu efikasne bez upotrebe nuklearnog arsenala i drugo, moraju biti takve da se pomoću njih ne poveća opasnost prerastanja konfrontacije u nuklearni rat. Ove doktrine su, u stvari, dalja razrada poznate doktrine o ograničenom ratu. Međutim, prestankom hladnog rata one gube smisao, jer bi njihova primjena vratila stanje odnosa u eru rata u Koreji ili Vijetnamu, a to su obje strane proglasile kao nepoželjno. Zato ponovo na prvo mjesto dolaze razni instrumenti pritiska, psihološkog ratovanja, ekonomskih agresivnih akata i podsticanje subverzije na drugoj strani.

Bilo bi, međutim, opasno potcijeniti mogućnost nekih tipova ograničenog rata i to posebno ratova u kojima bi supersile bile samo vrlo neposredno angažirane, ili bi se njihova uloga svela uglavnom samo na nevidljivog partnera ove ili one, ili obje, zaraćene strane. U posljednje vrijeme čak se pojavljuju i vrlo posredni oblici angažiranja preko pojedinih manjih zemalja koje se nalaze van datog

konflikta, ili su nesvrstane. Na taj način supersile ostaju dobro izolirane od oružanih sukoba.

Naša zemlja izgrađivala je i izgrađuje svoj stav i svoj sistem odbrane u tom i takvom međunarodnom okviru. Ona je kao svoj zadatak i prvi cilj u obrani postavila sprečavanje ratne opasnosti. To drugim riječima znači: osigurati obranu i sigurnost zemlje, prije svega bez upotrebe vlastitih oružanih snaga. U tom smislu postavljaju se dva konkretna zadatka na polju vanjske politike. Prvo, očuvanje mira u okolini naše zemlje, a to nije moguće bez osiguranja mira u širem kontekstu i u krajnjoj liniji u cijelom svijetu. Time borba za mir i međunarodne odnose koji će unaprijediti mir postaje prava linija obrane. Drugi zadatak je stvoriti takve snage obrane koje će imati maksimalnu sposobnost odvrćanja bilo kog neprijatelja od eventualnog napada na našu zemlju. Da bi se to ostvarilo, oružane snage moraju imati uvjerljivu sposobnost nanošenja teških udara agresoru i istovremeno ne smiju predstavljati potencijalnu opasnost po sigurnost bilo koje zemlje. Da bi se to postiglo potrebno je da oružane snage budu zaista obrambene snage, to jest maksimalno sposobne za obranu slobode, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta zemlje, snage koje po svojoj ne samo društvenoj suštini već i po organizaciji nisu pripremljene za agresivni rat. Kombinirajući relativno broјčano ograničene, neprekidno spremne za akciju, operativne snage, sa broјčano mnogo većim snagama teritorijalne obrane i društvene samozaštite, taj je cilj idealno ostvaren.

Da bi se ova kombinacija, u stvari harmonizacija vanjske politike i obrane zemlje s osloncem na oružane snage, zaista provela u život, nije dovoljno samo načelno je usvojiti. Opisana vanjska politika ne može se interpretirati kao izbjegavanje angažiranosti ili izbjegavanje kontroverza, jer bi takva politika vrlo lako mogla dati upravo suprotne rezultate od onih koji se žele. Učestvovanje u mijenjanju odnosa u svijetu, a to je pretpostavka stvaranja uvjeta za trajni mir, ne može se ostvariti bježanjem od zauzimanja čvrstih stavova, čak i uz rizik zaoštavanja odnosa sa nosiocima drugačije politike. U stvari, naša vanjska politika, kao i cjelokupna aktivnost nesvrstanih zemalja, često je iziskivala protivljenje politici ove ili one, ili čak i svih velikih sila. Istovremeno, to je bila politika orijentirana na jačanje miroljubivih snaga, a to znači pomaganja oslobodilačkih pokreta i antikolonijalističkog kretanja u poslijeratnom svijetu.

U neposrednim odnosima s drugim zemljama, a u prvom redu sa susjedima i s njima povezanim silama, pasivnost i pomanjkanje hrabrosti da se pod svaku cijenu sačuva nezavisnost, ne mogu do-

vesti do jačanja mira, sigurnosti i zaštite od pritisaka iz vana. Karakteristika naše vanjske politike u tom užem okviru zato i nije bila pasivna i popustljiva u svakom slučaju. Nju je obilježavalo čvrsto insistiranje na neotuđivim načelnim pozicijama i spremnost na pregovore i kompromise uvijek kada je to bilo spojivo sa temeljnim i životnim interesima nezavisnosti i sigurnosti.

Jugoslavija je u nekoliko mahova prihvatila konsekvence svoje politike i pogoršanje odnosa, kada bi alternativa bila — ili napuštanje politike jačanja snaga mira u svijetu, ili napuštanje neotuđivih interesa vlastite zemlje i svojih naroda, bilo da se radilo o pitanjima međunarodnih odnosa ili unutrašnjeg razvoja. Poznato je da je Jugoslavija vrlo rano u poslijeratnom periodu, 1948. godine, prihvatila ozbiljno pogoršavanje odnosa sa svim velikim silama, radije nego da prihvati nametanje nepravednog rješenja graničnog pitanja s Italijom u odnosima sa Zapadom, ili napuštanje svog razvojnog puta i nezavisnosti u odnosima s Istokom. Ipak, kasniji razvoj je pokazao da je taj čvrsti stav ojačao pozicije Jugoslavije, da su kontroverze iz 1948. godine bile riješene u povoljnom smislu za našu zemlju, i da je tadašnji čvrst stav, čak i uz rizik privremene izolacije u međudržavnim odnosima, na kraju doveo do jačanja odnosa sa najširim brojem zemalja, sa svih kontinenata i bez obzira na društveno uređenje. Položaj Jugoslavije pojačan je upravo zato što je nađena prava mjera između nepopustljivosti u osnovnim pitanjima i elastičnosti u svim ostalim.

Što se tiče obrambene politike u smislu oslonca na oružane snage problem se također ne može riješiti naprosto samo proklamacijom date politike, pa bila ona i slična onoj koju je naša zemlja izabrala. Uspjeh ne zavisi ni tu od deklaracije načela, nego od sposobnosti zemlje da ih zaista na uvjerljiv način realizira. Tu se u prvom redu radi o općem moralu oružanih snaga, a to je odraz morala najširih narodnih slojeva. No, naša zamisao općenarodne obrane i društvene samozaštite iziskuje mnogo više. Ona je sprovediva samo onda ako postoji takvo jedinstvo između svih slojeva i dijelova stanovništva, da to omogućava najširu mobilizaciju i uključivanje u obrambene redove zaista cijelog naroda u slučaju opasnosti. Još više, potrebna je takva združenost naroda i društvenih organa upravljanja i vršenja suverene vlasti naroda, da svijest o zajedničkom interesu bude toliko jaka da se zaista može cijeli narod naoružati, jer općenarodna obrana i nije ništa drugo nego svojevrsno ostvarenje koncepta o naoružanom narodu.

Kao što se iz ovoga može vidjeti, cjelokupna obrambena doktrina nije naprosto proizvod pravilnog izbora između postojećih doktrina, ili stvaranje neke idealne u glavi zamišljene doktrine, nego proizvod uzajamnog uticaja unutrašnjeg razvoja i stanja u zemlji sa njenom vanjskom i obrambenom politikom. Kao što su samoupravljanje i nesvrstanost uzajamno zavisni faktori u unutrašnjem razvoju i vanjskoj politici, tako su obrambena doktrina i vanjska politika također dva aspekta jednog istog procesa osiguranja slobodnog unutrašnjeg razvoja i nezavisnosti zemlje.

Naravno, nikakva obrambena doktrina i nikakva vanjska politika ne može potencijal jedne zemlje od nešto više od 20 miliona stanovnika pretvoriti u ekvivalent jedne supersile, ali se tim putem ipak može maksimalno osigurati mir zemlji. Prvo, time se otežava svaka kalkulacija o eventualnom uspješnom napadu posredstvom manjih sila, odnosno lak uspjeh neposrednim napadom neke supersile, bez razlika velikih gubitaka i međunarodnih posljedica takve akcije. Drugo, time se omogućava čuvanje nezavisne politike, čak i u slučaju značajnijih ratnih sukoba u neposrednoj blizini naše zemlje. To su, međutim, maksimalni ciljevi koje bilo kakva obrambena doktrina jedne manje ili srednje (po vojnom potencijalu) zemlje može ostvariti. U datoj situaciji, to jest kada neposredno ne prijeti opasnost neobuzdanog općeg rata, ona ujedno daje zemlji punu sigurnost i osigurava maksimalno dobre odnose u susjedstvu i širom svijeta. Ovako pouzdane i korisne rezultate u svim okolnostima može dati samo obrambena koncepcija i politika koja izrasta iz društvene stvarnosti zemlje i njezine unutrašnje snage.

PREDRAG VRANICKI

Armija i socijalizam

U ovih desetak minuta želio bih da iznesem neka više teorijska iskustva, stečena tokom bavljenja historijom i problematikom marksizma. Uvijek sam nailazio na ovaj problem, iako se posebno nisam bavio pitanjem armije i oružanih snaga. Ali studirajući različite probleme socijalizma i pišući o njima sasvim je razumljivo da je i ova tematika — kao dio problematike države — uvijek bila prisutna. Zato